

Francis X. Walton
Robert L. Powers

KUIDAS SAAVUTADA LASTE POOLEHOID?

Käsiraamat õpetajatele, nõustajatele, koolijuhtidele ja lastevanematele

SISUKORD

KUIDAS SAAVUTADA LASTE POOLEHOID?

Käsiraamat õpetajatele, nõustajatele, koolijuhtidele ja lastevanematele

SISUKORD

SISSEJUHATUS

KUIDAS MÕISTA LAPSE KÄITUMIST?

Käitumine on eesmärgipärane

Laps, kes käitub halvasti, on laps, kes tunneb end ebakindlalt

Neli peamist halva käitumise eesmärki

Õppige ära tundma halva käitumise eriomast eesmärki.

Laps ei muuda ennast enne, kui mõistab, et tema enda käitumine aitab ta raskustele kaasa

Laps suudab õppida ära tundma oma käitumise eesmärki

KUIDAS AIDATA LASTEL MUUTUDA?

Lõpetage kasu, mida laps halvast käitumisest saab!

EESMÄRK 1: Tähelepanu

EESMÄRK 2: Võim

EESMÄRK 3: Kättemaks

EESMÄRK 4: Küündimatus

KUIDAS ARVESTADA KLASSI KUI GRUPIGA?

Tekitage klassis ühtekuuluvustunne!

Kasutage klassi abi, et aidata õpilastel oma käitumist mõista!

Keskenduge arutlustes käitumise eesmärkidele!

Teised grupiarutluse kasutegurid

EKSLIKUD LÄHENEMISED LASTEGA TEGELEMISEL

Ülemäärane kaitsmine ja poputamine

Allasurumine ja autokraatlik kohtlemine

Üleoleku-alaväärsussuhted

VASTUTUSE JA KOOSTÖÖ ARENDAMINE

Koolivalmidus tähendab peamiselt vastutus- ja koostöövõimet

Mida saab õpetaja ette võtta?

Mida saab koolijuht ette võtta?

Mida saab lapsevanem ette võtta?

TEISMELISTEGA SUHTLEMISE NIPPE

kokkuvõte

SISSEJUHATUS

Nõustajad ja õpetajad on aitajad. Lapsed võtavad kooli kaasa kodus omandatud väärtushinnangud ja hoiakud, samuti vilumuse etendada kindlaid sotsiaalseid rolle, mida nad on harjutanud oma vanemate ning õdede-vendadega suheldes. Lapsed tulevad õpetaja juurde, et õppida oskusi, mis võimaldavad neil tulevikus etendada oma osa ühiskonnas ja inimkonna ajaloos. Sellises suurusjärgus ülesandeid on usaldatud vaid väga väheste elukutsete esindajaile.

Ka nõustajad ja õpetajad vajavad abi. Lastepoolehoiu saavutamine hariduse hüvanguks ei ole arvatavasti kunagi nii raske olnud kui praegusel hetkel. Demokraatlike ideede pidev ja ühtlane areng on pannud kõikuma mõnegi varem nii endastmõistetavate eelduste, kuid ei ole just alati võimaldanud meil jõuda uuele ning toimivale arusaamisele meist endist ja meie lastest.

Arvukad teooriad võistlevad omavahel õpetajate ja nõustajate tähelepanu pärast. Mõne teooria järgi vaadeldakse probleemidega lapsi kui orgaanilise või sotsiaalse puude ohvreid. Niisuguse suhtumisega

võivad õpetajad ja nõustajad muutuda puuduste otsimisel nii hõivatuks, et sisendavad lapsele ebakindlust Selle tulemusena hakkab laps tundma, et temaga on "midagi valesti". Loomulikult on temaga midagi valesti. **Midagi** on viltu meie kõigiga ja iga elusituatsiooniga. See tähelepanek ei tohiks aga domineerida meie minapildi üle ega kujundada meie ettekujutust elust.

Teised teooriad pakuvad välja keerulisi sarrustamisskeeme, mis on spetsiaalselt välja töötatud, et kutsuda lastel esile sotsiaalset heakskiitu pälvivat käitumist. Kui selliseid skeeme rakendatakse, muutuvad lapsed liigagi sageli sama kalkuleerivaks kui õpetajad. Lapsed võivad välja kuulutada streigi, kui tasu, mille nimel nad on töötanud, võetakse tagasi või kaotab mingil moel oma atraktiivsuse.

Meie praeguse ajaloolise situatsiooni tõttu ei ole ükski inimkäitumisele pühendatud teooria täiuslik ning vaidlused, kuidas lapsi mõjutada, tavatsevad takerduda lahkarvamustesse niisugustes grupe selgelt eristavates põhimõtetes nagu "lubamine" "karistamine" vastu ja muud.

Teooria, millel käesolev raamatuke põhineb, eeldab, et lubamine ja keelamine on üks ja seesama — eelisõigused, mida kasutavad kuningad ja türannid, kes lubavad oma alamatel nautida teatud vabadusi teatud tingimustel ning karistavad oma alamaid, kui leiavad, et viis, kuidas vabadust tarvitatakse, võib ohustada nende ülemvõimu.

Demokraatia puhul, kui igal ühiskonnaliikmel on oma väärikus ning õigus iseennast austada ja teistega võrdväärseks pidada, ei ole ei karistus ega lubamine mõtet. Karistus kutsub esile mässu, vastuseisu, kättemaksu; lubamine pannakse pahaks, sest see on alandav ning solvav. Demokraatia võtmesõnaks on osavõtt. Tegelikult on suutlikkus ühistest püüdlustest osa võtta, ühistele probleemidele lahenduse leidmisele kaasaaitamine kogu sotsiaalse suhtluse aluseks. See on iseloomulik kõigile tervetele ja õnnelikele isikutele. See on võime, mis on hädavajalik inimolendite ellujäämiseks ning arenguks.

Alfred Adler, kelle arusaamine inimese psühholoogiast põhines just niisugustel eeldustel, ning Rudolf Dreikurs, kes pühendas oma elu praktiliste õpetamismeetodite väljatöötamisele ja selle mõtteviisi rakendamisele, on olnud meie mentoriteks. Nende jälgedes pakume ka meie õpetajatele, sealhulgas nõustajatele, koolijuhtidele ja lapsevanematele oma toetust püüdlustes pidada sammu lastega, keda nad õpetavad. Me ei väida, et meie lähenemine on viimane tõde või et see töötab igas situatsioonis nii, nagu meie arvame. Ükski teooria ei saa asendada õiglustunnet, hoolivat soojust või sõprust, mis aitaksid laste poolehoidu saavutada. Samas, hoolimata kui tahes heast tahtest ja kiindumusest, on siiski vaja lapsi paremini mõista. Sellela viib kiindumus õpetajaid, kes tunnevad, et nende jõupingutusi väärikselt ei hinnata, sageli ebakindlustundeni ning isegi kibestumiseni.

Siin ongi sissejuhatus paremaks mõistmiseks. Loodetavasti seostub see meetoditega, mida Te juba edukalt kasutate ning see väike raamatuke on Teile abiks.

KUIDAS MÕISTA LAPSE KÄITUMIST?

Käitumine on eesmärgipärane

Lapsed nagu täiskasvanudki tahavad tunda end olulisena. Meie kõigi jaoks on tähtis kuhugi sobida, kuhugi kuuluda, midagi väärt olla, teiste jaoks keegi olla. Ühel või teisel moel, olles siis edukas või mitte, käitume kõik kaalutletult, et kindlustada oma liikumist ühe ja ainsa eesmärgi poole: et meil oleks koht teiste seas ning me tunneksime end seal olulisena. Vähemalt püüame vältida ükskõik millise juba saavutatud koha ja olulisusetunde kaotamist ning kindlustada end selle kaotuse vastu.

Inimestele, kelles on arenenud ühiskondlik huvi ning kes on valmis ühiselu edendamiseks oma osa andma, ei ole oma koha leidmine ja olulisuse tunnetamine tavaliselt raske. Sellised inimesed on tavaliselt head kaaslased ning nende väarikus on kaitstud neid ümbritsevate inimeste poolt, sest nende panust osatakse hinnata.

Laps, kes käitub halvasti, on laps, kes tunneb end ebakindlalt

Lapsi kas valatakse tihti usus, et nemad ei pea andma oma panust pere ja ühiskonna heaoluks. Lastel jääb üle vaid arvata, et tõeliste töödega saavad hakkama vaid vanemad, teised täiskasvanud ning vanemad õed-vennad. Seetõttu on laps sageli oma koha pärast ebakindel ning sama kindlusetu ka oma võimes säilitada koht sotsiaalselt produktiivsel moel. Seega võtab ta abiks mõttetu ja negatiivse käitumise, et iseennast oma tähtsuses veenda või vähemalt vältida veel mõttetumasse staatusesse langemise tunnet. **Laps, kes käitub halvasti, on alati laps, kes tunneb end ebakindlalt.**

Neli peamist halva käitumise eesmärki

Rudolf Dreikurs on kirjeldanud nelja peamist halva käitumise eesmärki. Lapse halva käitumisega on võimalik mõistlikul moel toime tulla, kui seda mõistetakse kui tegevust ühe või mitme eesmärgi nimel neljast.

EESMÄRK 1: Tähelepanu.	"Ma ei ole küll suurepärane, aga vähemalt ei saa minust mööda vaadata, kui ma suudan saada erilise tähelepanu, askeldamise või teeninduse osaliseks."
EESMÄRK 2: Võim.	"Ma ei pruugi küll olla võitja, aga vähemalt saan ma inimestele näidata, et nad ei suuda mind alla suruda või takistada tegemast asju, mida ma teha tahan või sundida mind tegema asju, mida nemad tahavad."
EESMÄRK 3: Kättemaks.	"Inimesed ei hooli minust, aga vähemalt suudan ma vastu lüüa, kui mulle on liiga tehtud."
EESMÄRK 4: Küündimatus.	"Ma ei pruugi küll ootustele vastata, aga vähemalt , kui ma midagi ei tee, jäetakse mind ehk rahule."

Tähelepanu ja võim on kõige sagedasemad halva käitumise eesmärgid. Käitumist, mis on suunatud tähelepanu ja võimu saavutamisele, esineb aeg-ajalt igas klassis ja igas kodus.

Õppige ära tundma halva käitumise eriomast eesmärki,

jälgides mitmesuguseid vihjeid! Nende vihjete hulka kuuluvad lapse tüüpilise käitumise jälgimine, tema reaktsioon korralekutsumisele ning Teie enda reaktsioon halvale käitumisele.*

* Esitatud ideed pärinevad Alfred Adlerilt ja Rudolf Dreikursilt. Viited mõnede Adleri ideede pooldajate raamatutele on antud raamatukese lõpus soovitatava kirjanduse loetelus.

VIHJE 1: LAPSE KÄITUMINE

Tähelepanu:	Lärmakas, rahutu, praaliv, püüab liigselt meeldida, räägib liiga palju, teeb väiksemat sorti pahandust, mängib narri, hüperaktiivne.
Võim:	Agressiivne, trotsib autoriteeti, häbematu, keeldub kaasa töötamast, valetab, ei kuula sõna, näitab iseloomu, peremehetseb, mossitab, protesteerib, kui ei saa oma tahtmist.
Kättemaks:	Vägivaldne, julm, tusane. Verbaalselt ja füüsiliselt kaaslasi ja täiskasvanuid kahjustav.
Küündimatus:	Ei tee midagi, ei proovi midagi teha; kui midagi üritabki, annab kergesti alla. Tõmbub teistest eemale, alandlik, tavaliselt ei peeta probleemseks.

VIHJE 2: LAPSE REAKTSIOON KOKRALEKUTSUMISELE

Tähelepanu:	Laps lõpetab — lühikeseks ajaks.
Võim:	Halb käitumine jätkub, võib korralekutsumisel isegi halveneda.
Kättemaks:	Korralekutsumisel muutub rünnak veel vägivaldsemaks, üritab kätte maksta.
Küündimatus:	Korralekutsumisele ei järgne mingisugust reaktsiooni.

VIHJE 3: TEIE REAKTSIOON

Tähelepanu:	Tunnete end ärritatuna. Tavatsete pidada last koormaks või nuhtluseks või vähemalt liiga palju aega nõudvaks.
Võim:	Tunnete end lööduna, pettununa, vihasena. Võite tunda, et Teie juhupositsioon on ohus.
Kättemaks:	Tunnete end haavununa. Võite pidada last alatuks või pahatahtlikuks.
Küündimatus:	Tunnete end abituna või tahaksite loobuda. "Mida temaga peale hakata?" Võite pidada last unistajaks või rumalaks.

Laps ei muuda ennast enne, kui mõistab, et tema enda käitumine aitab ta raskustele kaasa

Lapsed on harva teadlikud oma halva käitumise eesmärkidest. Seetõttu on kahekordselt oluline, et õpetaja oleks teadlik neljast peamisest halva käitumise eesmärgist ning suudaks neid ära tunda ja üksteisest eristada. Niisuguse õpetaja võimuses on kasutada nelja järgnevat ametialast nippi.

1. Aidata lapsel mõista oma käitumise eesmärki.
2. Lõpetada halva käitumise kasulikuks muutmine.
3. Leida mooduseid, kuidas last julgustada.
4. Kasutada klassi kui gruppi, et saavutada laste nõusolek sõbralikuks ja koostööaltiks suhteks.

Laps suudab õppida ära tunda oma käitumise eesmärki

Õpetaja või nõustaja saab aidata lapsel ära tunda oma halva käitumise eesmärki nii individuaalselt kui ka grupiarutluse käigus. (Osav grupidünaamika kasutamine on eriti oluline sõbraliku ning produktiivse õhkkonna loomiseks klassis. Seda arutame pisut hiljem.) Sõbralik õhkkond on äärmiselt oluline tingimus eesmärkide avalikuks tegemisel. Kui tunnete end vihasena või arutatuna, oodake ära mõni teine hetk ja parem võimalus. Järgneva lausete sarja kasutamisest antud ülesande juures on samuti olnud palju abi.

1. *"Mary, kas Sa tead, miks Sa tunnis (too välja konkreetne kohatu käitumine)?"* (Lapse vastus on pea alati ühesugune: "Ei." Neil harvadel juhtudel, kui laps vastab "Jah", osutuvad tema järgnevad katsed oma käitumist seletada vaid abituteks väljamõeldisteks ega sega täiskasvanul siinses järjestuses küsimustega jätkata.)
2. *"Kas ma võiksin Sulle ütelda, mida mina arvan?"* (Me ei süüdistata last, vaid küsime temalt lihtsalt luba oma arvamuse avaldamiseks. Enamasti on laps sellega nõus, sest on huvitatud, mida talle öeldakse.)
3. [Tähelepanu kui eesmärk] *"Kas on võimalik Sinu arvamus, et ma ei pane Sind tähele?"* (või mis tahes muu variatsioon tähelepanust kui eesmärgist, mis tundub lapse käitumist kõige paremini seletavat); *"... Sinu soov et mai Sinuga pidevalt tegeleksin?"*; *"... Sinu soov, et me Sind vaataksime?"* Õpetajal on soovitatav alustada küsimusega, mis on seotud eesmärgiga 1, tähelepanuga. Kui küsimusele ei järgne mingisugust reaktsiooni või järgneb vaid pealiskaudne nõusoleku jäljendamine, võib usutlust jätkata järgmiste eesmärkidega katsetades.

[Võim kui eesmärk] *"Kas on võimalik, et Sa tahad mulle näidata, et Sa võid teha, mida soovid ja keegi ei saa Sind sundida midagi muud tegema?"*

[Kättemaks kui eesmärk] *"Kas on võimalik, et Sa tahad mulle (või oma kaaslastele) haiget teha?"*

[Küündimatus kui eesmärk] *"Kas on võimalik, et Sa tunnend, et ei saa nii hästi hakkama, kui tahaksid, nii et parema meelega Sa ei üritaks üldse?"* või *"Kas on võimalik, et Sa tahaksid, et Sind rahule jäetaks?"*

Kui olete õigetele järgedel, võite märgata lapse näol äratundmisreaktsiooni. Selleks on ootamatu naeratus, mida saadab otsene silmside. Mõnikord võib see näida tahtmatu reaktsioonina, mida ei saa tagasi hoida. Pärast sellist reaktsiooni ei ole edasine küsitlemine enam vajalik. Teisalt, kui olete eesmärgi äraarvamiseega eksinud, olete sellest vähemalt aru saanud ja saate jätkata teiste eesmärkide katsetamisega. Kui olete saavutanud äratundmisnaeratuse või mingigi nõustumismärgi, ei ole lapsel enam kerge halba käitumist jätkata. Ta mõistab nüüd, kuidas ta oma raskustele ise kaasa aitab, ning on teadlik, et ka Teie tema käitumise eesmärki teate.

Sõbraliku täiskasvanu käes on käsitletud võte väga tõhus. Lapsele mõjub alati julgustavalt, kui ta avastab, et keegi, kes tema kimbatuse kaastundlikult suhtub, teda **mõistab**. Et võte on väga tõhus, peab igaüks, kes seda edukalt kasutada loodab, meeles pidama **kolme hoiatusnooti**.

Esiteks, pange tähele, et Te ei kasutaks oma teadmist eesmärkidest või mõnda muud psühholoogiatarkust **sildistamiseks** või **süüdistamiseks**. Laps ei ole **tähelepanu otsija**. Ta on heidutatud ja otsib märkamist, lootes sel moel kindlust tagasi saada. Kui Te temaga sellepärast tülitsete või püüate oma teadmisi kasutades last üle trumbata, kogeb ta sildistamist või süüdistamist häbistavana. See kahjustab tugevasti teie suhet ning laps ei pruugi pärast seda enam ühtegi täiskasvanut usaldada.

Teiseks, halva käitumise eesmärgi ühisele tuvastamisele peab alati järgnema arutlus, mida te saaksite koos **ette võtta**, et välja töötada moodus häiriva käitumismustri muutmiseks. Kui Te ei kavatse aidata last probleemi lahendamisel, ei ole probleemse käitumise peidetud eesmärgi tuvastamisest mingisugust kasu.

Kolmandaks, kui Te tõesti loodate saavutada koostööd, ei tohi jutuajamine lapsega kunagi muutuda loenguks lapsele, vaid peab sisult ja vormilt olema sõbralik ning koostööd soosiv. Jutuajamisel peate väljendama veendumust, et "koos suudame asjad joonde ajada". Seda arvesse võttes olete nüüd palju soodsamas positsioonis, et töötada koos lapsega parema suhte loomise nimel.

KUIDAS AIDATA LASTEL MUUTUDA?

Lõpetage kasu, mida laps halvast käitumisest saab!

Nüüd, kui Te olete lapse eesmärgist aru saanud, ei ole Te enam tõenäoliselt naiivne kaasosaline lapse poolt eesmärgi saavutamiseks ekslikult valitud meetodite kinnistamisel. Kui olete nüüd järeldusele jõudnud, et

lapse käitumine on seotud kindla eesmärgi poole liikumisega, on Teil võimalik saada kasu järgnevatest soovistest.

EESMÄRK 1: Tähelepanu

Kui vähegi võimalik, ignoreerige halba käitumist. Igal juhul vähenda nii palju kui võimalik halvale käitumisele pööratavat tähelepanu. Järgnevalt paar nippi, mis on osutunud kasulikuks.

* Eraviisilise sõbraliku jutuajamise käigus võiksite lapsele ütelda: "David, me mõlemad teame, ei see ei kuku eriti hästi välja, kui Sa sel viisil klassis tähelepanu püüad äratada. Siiski, igaüks meist vajab tähelepanu. Kuidas Sulle sobiks, kui meil oleks Sinuga oma isiklik kokkulepe? Me võime kokku leppida, kui mitu korda päevas Sa tahaksid, et ma Su nime välja hõikan. Sedasi saaksin ma Sulle näidata, et ma Sulle tähelepanu pööran, ilma et me ülejäänud klassi segaksime." Esialgu võiks kordade arvuks olla kümme ning seda võiks katsetada ühe nädala jooksul. Sellise jutuajamise järel ei ole Davidi tähelepanu jahtiva käitumise peale enam vaja palju aega ega sõnu kulutada. Võite lapsele lihtsalt naeratada ja näpu püsti tõsta, üteldes: "See oli üks kord", ning tundi jätkata. Ainult Teie ja üks õpilane teate, mis toimub. Tähelepanu on minimeeritud ja laps mitte üksnes ei saa aru, miks ta halvasti käitub, vaid mõistab ka, et Teie olete teadlik tema käitumise eesmärgist, suhtute sellesse osavõtlikult ja mõistvalt ning aktsepteerite last kui võrdväärset partnerit püüdlustes käitumist muuta.

* Võite vaikida, õpetamise lihtsalt lõpetada ning vaikust oodata.

* Veel üks võimalus on asetada laps silmitsi oma käitumise loogiliste tagajärgedega, näiteks: "Jenny, klass ei saa hästi töötada, kui Sa sedasi käitud. Kas Sa tahaksid siia jääda ja meid aidata või eelistaksid minna (ühte suhteliselt eraldatud paika), kus Sa ei peaks muretsema selle pärast, et Sa meid segad?" Kui laps lahkub, lisage kindlasti: "Tule palun tagasi kohe, kui tahad meiega kaasa töötada." (Me ei ole huvitatud lapse karistamisest, vaid sellest, et ta oma käitumist muudaks. Temaga ei ole midagi valesti, ainult tema käitumine ei ole päris sobilik. Karistamine lööb lapse vaid veel rohkem rivist välja ning tekitab tahtmist vastu hakata.)

* Abiks võib tulla ka koostöö mõne teise õpetajaga, nii et saaksite saata lapse teise klassi seniks, kuni ta otsustab, et tahab oma grupiga kaasa töötada. Näiteks: "Juanita, kas Sulle sobiks, kui Tommy mõnda aega Sinu klassis viibiks?" — "Muidugi Alice, aga mis lahti on?" — "Mu klassil on täna hommikul olnud väga raske töötada, sest Tommy on ... (häälte tegemisega, teistelt paberite ärarebimisega või millegi muuga) pidevalt häirinud." — "Küll on kahju seda kuulda, Alice. Ma tean, kui võrd see Sind kurvastab, sest ma tean, kui väga Sa Tommyst hoolid ... Sa oled mulle rääkinud, et Tommy Sulle väga meeldib." — "Jah, Tommy meeldib mulle tõesti ja tal on viimasel ajal ka palju paremini läinud, näiteks alles eile ... (pööra tähelepanu positiivsetele aspektidele, märgi ära koostööalt käitumise juhud jne.)." — "Ma olen kindel, et Tommyga saab varsti kõik korda. Ole hea, Tommy, istu sinna ja anna mulle kindlasti teada, kui tunned, et oled valmis tagasi oma klassi minema."

* Ärge ütelge midagi tähelepanu püüdmise kohta, aga tunnustage mõne teise lapse käitumise kasulikkust.

* Kui klassis on juba tekkinud traditsioon käitumise eesmärkide üle arutleda ning sellised arutlused on leidnud klassis oma igapäevase koha, võite oma tegevuse katkestada ja pöörduda probleemiga kogu klassi poole. "Mis te arvate, lapsed, mis siin praegu sünnib?" (Seda saab teha vaid sõbralikul, heatujulisel moel. Mitte mingil juhul ei tohi sellega last häbistada või alavääristada.)

Pidage meeles, et tähelepanu püüdmine on omane lastele, kes ihkavad tunnustust! Leia moodus, kuidas laps võiks pälvida tunnustust kasulikul moel.

EESMÄRK 2: Võim

Ennekõike loobuge ise võimuvõitlusest. Tunnistage endale oma võimete piire. Pikemas perspektiivis ei saa Te sundida õpilast midagi tegema või tema tegevust katkestada ning õpilane on sellest teadlik. Ainsana ei mõista seda täiskasvanud, õpilane on oma käitumise nii kavandanud Teile näitamaks, et Te ei saa teda millekski sundida. Koostöö õpilasega tuleb ära teenida, seda ei saa temalt nõuda.

* Näiteks (pärast eesmärgi tuvastamist): "Tead, Billy, Sul on õigus. Ma ei saa Sind millekski sundida, aga ma vajan Su abi. Kas Sa oleksid nõus mind aitama?"

* See on laps, kes on harjunud, et teda jõuga alla surutakse. Näidake tema vastu üles austust ja koostöö võimalusi.

* See on laps, kes tahaks olla tähtsal positsioonil. Aidake tal tunda end tähtsana mõnel kasulikul moel. Võib-olla saaksite teda paluda olla juhendajaks mõnele teisele lapsele või järelevaatajaks mõnel klassiüritusel.

EESMÄRK 3: Kättemaks

See laps ei usu tõenäoliselt, et keegi võiks teda armastada või aktsepteerida. Otsige võimalust poolehoidu võitmiseks. Näiteks võiksite paluda tal Teid milleski olulises abistada. Paluge tal aidata Teil mõne kartliku või heidutatud klassikaaslasega kontakti saada. Andke talle mõista, et peate tema tundlikku loomust väärtuslikuks.

* Paluge kellelgi üles otsida lapse vanemad, kes kahtlemata kasutavad lapse distsiplineerimiseks last füüsiliselt või verbaalselt kahjustavaid meetodeid.

* Olge valmis, et laps paneb Teid proovile, kui üritate tema usaldust võita. Ta võib üritada Teid provotseerida, et tõestada, et elu on just täpselt selline, nagu ta arvas — keegi temast tegelikult ei hooli.

* Kui kättemaksule orienteeritud laps on esitanud Teile otsese väljakutse, oleks kasulik vastata samaselt järgneva: "Mulle tundub, et Sa tahaksid mulle haiget teha ja mul on sellest kahju. Ma tahan, et Sa teaksid, et mina Sinule halba ei taha. Ma arvan, et Sulle on elu jooksul piisavalt liiga tehtud." Selline jutuaamine nõuab head taktitunnet ning sõbralikku ja usaldavat alatooni.

EESMÄRK 4: Küündimatus

Kasutage oma leidlikkust, aitamaks lapsel jõuda äratundmisele, et ta suudab mõningaid asju hästi teha. Arvestage, et ta keeldub järjekindlalt vastamast otsestele püüdlustele teda koolitööga maadlema panna. Ärge täitke tema ootusi, rõhutades tema puudusi. Asetage nõudmiste latt piisavalt madalale, et laps end pidevalt küündimatuna ei tunneks. Tunnustage iga lapsepoolset positiivset panust, kuid tehke seda liigse pidulikkuse ja kärata, mis võiks lapses tekitada tunde, et ta ei suuda Teie ootustele vastata.

KUIDAS ARVESTADA KLASSI KUI GRUPIGA?

Tekitage klassis ühtekuuluvustunne!

Õpetajatena tegeleme nii palju individuaalsete erinevuste arvestamisega, et alahindame mõnikord klassisisese grupidünaamika olulisust. Liiga tihti vastandavad õpetajad end teadmatusest grupile. Sellist käitumist iseloomustab hästi püüdlus kooliaasta alguses "reeglid paika panna". Sel moel annab õpetaja edasi ekslikku ideed: "Me kuulume vastasleeridesse ja te olete sunnitud nõudeile alluma." Sellise äpardunud arusaamise tõttu grupidünaamikast satume tihti situatsioonidesse, kus korrarikkuja ja klass on

ühendanud jõud meie vastu, selle asemel et saaksime kogu klassiga ühendada jõud igasuguse korrarikkumise vastu. Vähesed asjad, mida õpetaja võiks hea käitumise soodustamiseks ette võtta, on mõjuvõimsamad kui klassi ühendamine ja selles ühtses grupis endale koha leidmine.

Teil on võimalus alustada oma jõupingutustega klassi ühendamiseks juba kooliaasta alguses esimese tunni esimesel minutil. Te võite ütelda: "Me veedame sellel aastal palju aega koos. See siin on meie klass. Mõnikord võib meil läbisaamisega raskusi tekkida. Missuguseid raskusi meil teie arvates võib ette tulla?" Võiksite õpilaste arvamuste alusel luua nimekirja ning seejärel küsida:

"Mida me peaksime ette võtma, kui meil tekib selline või teistsugune probleem?" Sel moel õpivad lapsed, et selle eest, mis sünnib klassiruumis, ei vastuta ainult õpetaja, vaid igaüks, kes klassis viibib. Klass võib enda jaoks ise reeglid kehtestada. Kui need hästi ei toimi, võib neid mõnel uuel kokkusaamisel muuta.

Mitte mingil juhul ei tohiks arutlused piirduda vaid käitumisprobleemide lahkamisega. Kokkusaamisi saab kasutada ka klassi ürituste ja projektide arutamiseks. Sellelaadsed kohtumised peaksid aset leidma vähemalt kaks korda nädalas, et arutada kõiki klassi jaoks aktuaalseid küsimusi. Kui Te juhtute endale saada raske klassi, peaksite korraldama selliseid arutelusid veel tihedamalt, isegi iga päev, kui see klassis ühtekuuluvustunde tekitamiseks vajalikuks osutub. Õpetajad võivad siinkohal vastu vaielda, et sellised arutelud raiskavad liiga palju klassi aega. aga kui klass ei ole oma jõudusid õppimiseks ühendanud, ei kasutata seda aega niikuinii kasulikult. Isegi juhul, kui klass kohtub oma õpetajaga iga päev vaid ühe aine raames, nagu see on keskkoolis, peaks vähemalt kord nädalas osa mõnest vahetunnist kuuluma eespool kirjeldatud arutlustele.

Kasutage klassi abi, et aidata õpilastel oma käitumist mõista!

Õpetaja või nõustaja võib kasutada mitmesuguseid meetodeid, et aidata õpilastel oma käitumise eesmärgi paremini mõista.

* Võite rääkida lugusid halvasti käituvatest loomadest.

* Võite kasutada hüpoteetilise õpilase juhtumit, Võib-olla midagi sellist, mis vastab Teie klassis esinevale käitumisprobleemile. Kui klass harjub ajapikku käitumise eesmärkide üle arutama, võite isegi lasta klassil analüüsida ühe endi hulka kuuluva õpilase käitumist, näiteks: "Paistab, et Karen segab pidevalt tundi. Huvitav, miks ta seda teeb." Samuti juhul, kui aitate klassil mõista, et laps, kes halvasti käitub, tunneb end heidutatuna, võite ütelda: "Tundub, et Raymond tunneb end siin õnnetuna. Mis te arvate, mida me saaksime ette võtta?"

Keskenduge arutlustes käitumise eesmärkidele!

Eesmärgi, mis on teatavaks võetud, on võimalik läbi arutada ja muuta. Järelilikult on hädavajalik, et õpilased teadvustaksid endale oma halva käitumise eesmärgi. Sel põhjusel peab õpetaja vältima spekulatsioonide käitumise oletatava **põhjuse** ümber ja keskenduma selle asemel käitumise eesmärgile.

"Õpetaja, Betty on vaesest perekonnast. Võib-olla ta sellepärast käitubki halvasti." Niisugune seletus ei kõlba, sest ta ei seleta, mida Betty oma käitumisega **saavutada** lootis, samuti ei pööra selline seletus tähelepanu faktile, et paljud vaeste vanemate lapsed käituvad väga eeskujulikult.

Õpilased saavad üsna ruttu selgeks iseenda käitumise eesmärkide tuvastamise. Mõned õpilased võivad isegi vabatahtlikult õpetajale märku anda, et nad on avastanud oma käitumise eesmärgi, millest nad varem teadlikud ei olnud. See on juba iseenesest suur panus õpilaste vaimse tervise parandamiseks. Õpilased hakkavad aru saama, et nad on võimelised oma käitumismalle ise valima. Seega oskavad nad ka paremini eeldada vastutust oma käitumise tagajärgede eest. Kui õpetajal või terapeutil õnnestub lapsele see elutarkus juba lapsepõlves selgeks õpetada, on väga vähe tõenäoline, et mõni terapeut seda talle hiljem õpetama peab.

Teised grupiarutluse kasutegurid

avalduvad mitmel moel. Siin vaid mõned näited.

* Õpilased saavad grupiarutlustes osaleda kui võrdsed. Kui mõned lapsed tunnevad, et ei suuda anda oma panust akadeemiliste ülesannete lahendamisel, saab igaüks avaldada oma arvamust klassikogunemistel üles kerkivate teemade arutamisel.

* Pearõhk on üksteise abistamisel, mitte üksteisega võistlemisel.

* Grupp toimib **väärtusi loova** jõuna. Õpilased liiguvad tõenäoliselt grupis populaarsete väärtushinnangute suunas. Kaaslaste väärtushinnangud avaldavad lastele suurt mõju. See kehtib eriti tugevalt teismeliste puhul. Klassidiskussioonidel on nii õpetajal kui ka õpilastel väärtushinnangute loomisel oma osa.

EKSLIKUD LÄHENEMISED LASTEGA TEGELEMISEL

Põhimõtteliselt võib välja tuua kaks ekslikku lähenemist, mida vanemad ja õpetajad lastega suhtlemisel kasutavad. Üks neist on poputamine või ülemäära turvamine, teine allasuruv-autokraatlik lähenemine. Peale selle, et õpetajad ja nõustajad õpivad aru saama, kuivõrd kasutatud ning isegi kahjutoovad antud lähenemised on, võivad nad õppida ära tundma lapsi, kelle vanemad ei ole teadlikud sobivamate laste mõjutamise meetoditest. Sellistel puhkudel on sageli võimalik aidata vanematel individuaalselt või grupiviisi mõista, kuidas nad oma lapse raskustele kaasa aitavad.

(Nõustaja saab teha palju laste, õpetajate ja lapsevanemate heaks, kui haarab enda kätte initsiatiivi efektiivsemaid lapsekasvatusemeetodeid arutavate õpperühmade loomiseks. Sellised rühmad on osutunud tuhandetele lapsevanematele asendamatuks informatsiooniallikaks, julgustuseks ning toeks.)

Ülemäärane kaitsmine ja poputamine

ei ole headuse väljendused. Kui üritame laste eest nende asju korda ajada, ei suutu me lastesse austusega ning võtame neilt võimaluse oma tugevaid külgi avastada. Laste haletsemisega ei osuta me neile mingisugust teenet. Osavõtlikkust väljendatakse solidaarsuse ja toetuse kaudu. Kedagi haletsedes vaadatakse ülalt alla inimesele, kes ei suuda oma eluga iseseisvalt toime tulla.

Kui me haletseme last, pakume lastele liigsel hulgal teenuseid või üritame neid kaitsta eksimisele järgnevate tagajärgede tunnetamise eest, anname mõista, et nad ei ole piisavalt tugevad, et eluga toime tulla. Niisugune kohtlemine lubab lapsel teha järgnevat järeltõusu: 1) inimesed peaksidki minu ellu sekkuma ja minu eest kõik joonde ajama; 2) omapead jäädes ei suuda ma eluga rahuldavalt toime tulla.

Allasurumine ja autokraatlik kohtlemine

on sama vähe efektiivsed kui poputamine. Me suhtume lastesse sama vähese austusega nii juhul, kui jätame nad ilma võimalusest iseenda eest vastutada, kui ka juhul, kui võtame endale õiguse langetada kõik otsused, mis on seotud lapse heaoluga. Niisugune diktaatorlik lähenemine tekitab lapses mulje: "Sa ei tee midagi õigesti, seetõttu pean ma Sind sundima korralikult käituma." Selline suhtumine süvendab lapses ka vastuhakku. Kui sisendame lapsele: "Küll ma juba hoolt kannan selle eest, et Sa korralikult käituksid," kaldub laps vastama käitumisega, mis kannab endas teadet: "Ma ei pruugi küll olla nii vägev kui Sina, kuid ma näitan Sulle, et Sa ei saa mind millekski sundida."

Üleoleku-alaväärsussuhted

on tülitakitavad, ebastabiilsed ning manipulatsioonidest moonutatud. Mõlemad ülalkirjeldatud lähenemisviisid langevad sellise suhte kategooriasse. Selliste lähenemiste kaudu sisendame lapsele: "Sa ei oska või ei taha, seetõttu pean ma kõik Sinu eest ära tegema või Sind korralikult käituma sundima." Kellelegi meist ei meeldi olla alaväärtuslikus positsioonis. Lapsed vastavad sellisele nina peale andmisele püüdega saavutada mingisugustki üleolekutunnet. Seega saab poputatud laps oma hüvituse, pannes meid oma teenistusse ning allasurutud laps rahuldub demonstreerimisega, et me ei saa teda kontrollida.

VASTUTUSE JA KOOSTÖÖ ARENDAMINE

Koolivalmidus tähendab peamiselt vastutus- ja koostöövõimet

Kui laps alustab kooli suhtumisega, et koolitöö on tema, mitte õpetaja või vanemate töö, on see hea algus. Samuti, kui laps tuleb kooli sooviga jagada tähelepanu teistega ja tunnistada teiste õigusi, selle asemel et

ennast maailma keskpunktiks pidada, on see tema jaoks veelgi parem algus. Need tunnused on kooliteed alustades märksa tähtsamad kui tähestiku ning sajani numbrite tundmine. Kui laps on vastutustundlik ja koostöövõimeline, hoolitseb ta selle eest, et koolitöö oleks rahuldavalt tehtud. Vastasel juhul, oodates, et teised hoolitseksid tema koolitöö tegemise eest, ning raisates oma energiat ebakohase tähelepanu saavutamiseks ja koostöö vältimiseks, jääb ta teistest maha. Lõppkokkuvõttes võib ta saada endale isegi külge lugemiskustega, düslektiku või kerge ajukahjustuse all kannatava lapse nimetuse. Loomulikult ei tohi ignoreerida võimalust, et koolivõimekusele ning käitumisele avaldab mõju mingisugune füüsiline tegur. Siiski on eespool nimetatud suhtumisküsimused uurijate arvates osutunud koolivõimekusele märkimisväärselt suuremateks negatiivseteks mõjuteguriteks, kui õpetajad, vanemad, nõustajad ja psühholoogid on olnud valmis tunnustama. **Kui on vajalikud järeleaitamistunnid või muu heastamistöö, et aidata lapsel läbi võtta materjali, mille ta on jätnud õppimata, ei ole sellel mingit püsivat mõju, kui last ei aidata ka muuta oma heidutatud suhtumist ning ekslikku arvamust, kuidas leida endale koht elus.**

Mida saab õpetaja ette võtta?

- * Tekitage klassis ühtekuuluvustunne mitmesuguste grupitegevustega!
- * Kasutage grupi abi tegevusplaanidesse ja ettevõtmistesse puutuvate otsuste langetamisel nii palju kui võimalik!
- * Hinnake oma lastega suhtlemise mustrit ning lõpetage halva käitumise kasulikuks muutmine!
- * Keskenduge pigem saavutustele kui puudustele!
- * Aidake heitunud õpilastel avastada võimalusi oma klassi, kooli ja perekonna heaolu parandamiseks!
- * Kasutage hästi edasi jõudvaid õpilasi klassi rikkusena, lastes neil teisi õpilasi aidata ning genereerida ideid klassi heaolu parandamiseks!
- * Pidage koduülesandeid lapse, mitte tema vanemate tööks! (Kui vanemad ei suuda loobuda lapse eest koduülesannete tegemisest, on lapse jaoks parem, kui Te talle kodutööd ei annagi.)
- * Tutvustage lapsevanematele võimalusi, kuidas nad saaksid aidata lapsel arendada vastutustunnet ning koostööoskust!
- * Andke kõik endast olenev, et piirkonnas töötaksid lastevanemate õpperühmad!
- * Aidake vähendada üleoleku-alaväärsuse suhteid, einestades vahetevahel õpilaste lauas või kutsudes neid endaga koos einestama selle asemel, et õpilastest eralduda! Sellist käitumist oskavad eriti teismelised kõrgelt hinnata. **Oma käitumisega andke mõista, et:**

MÕISTATE JA ELATE KAASA: "Ma saan aru, et teil on raske."

TEIL ON LASTESSE USKU: "Ma usun, et te saate hakkama."

JULGUSTATE ILMA LIIGSE SURVETA: "Kas te tahaksite proovida?"

Mida saab koolijuht ette võtta?

Juhina on Teil kooli õhkkonna loomiseks suuremad võimalused kui ühelgi teisel üksikisikul. Kui olete otsustanud laeva kindlakäeliselt juhtida ning teiste üle valitseda, võivad nii õpetajad kui ka õpilased tunda vajadust Teile vastu astuda isegi juhul, kui Teie võim ja autoriteet neid hirmutavad. Tulemuseks on kära, konfliktid, korralagedus ning vastuhakk nii avalikul kui ka varjatud kujul.

Teisalt võiksite võtta oma südameasjaks kutsuda õpilasi ja õpetajaid nimepidi. Võiksite olla avatud ettepanekutele, arutada neid enne elluviimist asjasse puutuvate isikutega ning tunda isiklikku ja poolehoidvat huvi õpilaste, õpetajate ning lapsevanemate probleemidele lahenduste leidmise vastu. Nii õpilased kui ka koolitöötajad tavatsevad sellistele algatustele vastata lojaalsuse ja pühendumusega. Tulemuseks on entusiastlik ning koostööaldis kooli vaim.

Hea juhtnõu, mida jälgida koolis kasutatavate reeglite hindamisel, on püü opereerida nii vähete reeglitega kui võimalik, et koolis säiliks sotsiaalne kord. Soovitav on kasutada reegli vajalikkuse hindamiseks täiskasvanukogemust. Näiteks võiksite mõelda, mis juhtuks täiskasvanuga, kui ta unustaks koju pliiatsi või raamatu, näriks nätsu või teeks töö suitsu. Miks mitte näidata õpilaste vastu üles samasugust austust?

Mida saab lapsevanem ette võtta?

ET **ARENDA** VASTUTUST , tuleb seda pigem **jagada**, kui sellest **rääkida**.

* Selle asemel et lapse käitumist kritiseerida, jälgige ja parandage iseenda käitumist! Kergem on muuta oma käitumist, kui pidada lapsega juba ette kaotatud lahinguid lootuses lapse käitumist muuta.

* Kas Teile ei tundu, et kritiseerimisega olete lapse ära heidutanud? Kui nii, siis olete oma püüdluses last parandada asja hoopis hullemaks teinud.

* Kas Teile ei tundu, et Te olete muutnud halva käitumise lapse jaoks oluliseks ja äratasuvaks? Võib-olla olete teatud juhtudel, kui oleks parem hoopis oma asjadega tegelda, lapse käitumisele puhtast teadmatusest vastanud mõttetu norimise, ärritumise ning sekkumisega.

* Kui teete oma lapsele kõik ette-taha ära või üritate teda sundida midagi tegema, võtate temalt võimaluse oma tugevaid külgi avastada. Parem on mitte teha lapse eest ära, mida ta saaks ise enda heaks teha.

KODUÜLESANDED on lapse enda vastutusel. **Ärge sekkuge** muidu, kui vastamaks mõnele üksikule küsimusele. Leppige koos kokku koduülesannete lahendamiseks mõeldud aeg. Kui olete kokkuleppele jõudnud, on edasine juba lapse enda teha. Kui ta unustab midagi tegemata või otsustab ülesanded lahendamata jätta, saab ta aru, et koolis ei lähe tal siis just kõige paremini. Need valikud peab ta iseseisvalt tegema. Siin on mängus midagi palju olulisemat kui hea hinne emakeeles või matemaatikas. Kui lapsele koduülesandeid pidevalt meelde tuletada, õpib laps arvestama, et teised peavad hoolitsema tema ülesannete lahendamise eest. Kui Te üritate last piirangute ja karistuse abil sundida tööd tegema, võtate temalt võimaluse iseenda eest vastutada. Samuti suurendate sellega tõenäosust, et laps võtab kindlalt nõuks näidata, et Te ei saa sundida teda paremaid hindeid saama. Selle asemel võtke kindel seisukoht, et lapsel on tema töö, samamoodi, nagu isal ja emal on nende tööd. Kui vanem uurib lapselt, kas ta kodutöö on tehtud, on see võrdväärne sellega, kui naine kontrollib, kas abikaasa on järgmise päeva tööks piisavalt hästi valmistunud. Reageering on mõlemal juhul tõenäoliselt üsna samane.

Kui laps **TUNNISTUSE** koju toob, on parem temaga nelja silma all rääkida. Jutuajamine peaks olema lühike ja positiivne. Heade hinnete puhul rõhutage, et teadmised, mida ta omandab, tulevad talle tulevikus kasuks. Küsige lapselt, kas tal on midagi oma tunnistuse kohta ütelda. Ärge pöörake halvematele hinnetele erilist tähelepanu, väljendage ainult arvamust, et küll järgmine kord läheb paremini. Saatke laps ära ühe musi või patsutusega. Selle kõige peale ei tohiks kuluda viit minutitki. Ärge kasutage rahalisi auhindu ega püüdke mõnel muul viisil last ära osta, et ta paremaid hindeid saaks.

DISTIPLIINI on kõige kergem saavutada, kui oleme õppinud seda mitte segi ajama ideedega hüvitusest ja karistusest. Hüvitus ja karistus on sama mündi erinevad pooled. Nende vahel ei ole kuldset keskteed. Lastele meeldib kord ja nad võivad seda isegi

nõuda, aga hüvituste ja karistusega seda ei saavuta. Hüvitus kannab endas sõnumit: "Sa meeldid mulle, kui Sa niimoodi käitud" (ja vihjab: "Sa ei meeldi mulle, kui Sa nii ei käitu"). Hüvitus viitab ka sellele, et: "Ma ei usu, et Sa oled võimeline rõõmustama oma saavutuste üle, seetõttu rõõmustan ma Sind ise sellega, mida ma Sulle anda suudan." Sellega rõõvitakse lapselt tunne, et ta on midagi saavutanud. Täiskasvanu krabab kogu au endale ning upitab ennast selleks, kelle võimuses on autasusid jagada. Kui lapse tegemisi tasustada, õpib ta tegutsema vaid tasu, mitte aga tegevuse enda kasulikkuse nimel. Lisakahju tekib siis, kui laps hakkab eeldama, et keegi lausa **peab** teda tasustama ning ta võib sooritusest hoopis keelduda, kui auhindu silmapiiril ei ole.

Karistamine kannab endas sõnumit: "Sinuga on midagi valesti." Kui Te last käristate, heidutate teda ning tekitate temas vastuhakku. Valu kutsub esile kibestumist ja soovi kätte maksta. See ei aita kuidagi kaasa koostööle.

Kasutage **loogiliste ja loomulike tagajärgede meetodit**, andmaks lastele lugupidaval moel võimaluse mõista, et ebasobiv käitumine ei anna häid tulemusi. Kui laps ei pane ennast hommikul piisavalt kiiresti riidesse, ei pruugi tal olla aega hommikusöögiks või ta võib koolibussist maha jääda. See ei ole hea, kuid lapsele on parem, kui me eeldame, et ta suudab oma probleemile ise lahenduse leida. Me ei pea näägutama ega mõnel muul viisil vastutust enda peale võtma. Hüvitused ega karistus ei ole vajalikud. Lapsel ei ole

midagi viga; lihtsalt tema käitumine ei anna häid tulemusi. Kui isa-ema lasevad lapsel tunnetada tagajärgi, selle asemel et kiiresti vastutus oma õlgadele haarata, näeb laps vajadust oma käitumist muuta.

Konfliktseid teemasid käsitledes pakkuge lapsele valikuvõimalusi. Ükskõik milline valikuvõimalus on parem kui mittemingisugune. Palju parem on lapselt küsida, kas ta eelistaks magama minna kell 21.00 või kell 21.30, kui ütelda: "Siin majas on magamamineku aeg kell 21.30."

Hea meetod lastega koostöö saavutamiseks on PEREKONNA NÕUKOGU — foorum, mille käigus iga pereliige võib õppida vastutust jagama ja kandma. See annab võimaluse oma laste kui indiviidide vastu austust üles näidata ning paluda neil avaldada oma arvamust perekonna jaoks tähtsates küsimustes. Perekonna nõukogu peaks kogunema regulaarselt, kokkulepitud ajavahemiku järel. Nõukogu eesmärk on jõuda otsusteni, millega kõik perekonnaliikmed leppida suudavad, andes igale pereliikmele võimaluse avaldada oma arvamust teiste jaoks tähtsates küsimustes ning võtta üles teemasid, mis on igapäevasele isiklikult olulised.

TEISMELISTEGA SUHTLEMISE NIPPE

Üle kogu maailma on lõputu hulk õpetajaid ja lapsevanemaid teismelistega vaenujalal. Sellised täiskasvanud ei mõista, et nad aitavad ise kaasa teismeliste halva käitumise äratasumisele. Halvasti käituvate teismeliste kõige levinum eesmärk on võim ning lihtsaim viis seda saavutada on vastuhakk.

Teismelised on eriti tundlikud alavääristava kohtlemise suhtes. Kui me suhtleme teismelisega moel, mis annab talle mõista, et tema arvamus ei ole oluline, et meie teame paremini, et küll me talle ütleme, kuidas ta oma aega peaks veetma, kellega peaks sõbrustama ning mis kell õhtul koju tulema, asetame end vabatahtlikult kaotaja positsiooni. See ei tähenda, et täiskasvanutel ei ole mingisugust vastutust teismeliste suunamise eest või et kõik püüdlused teismeliste käitumist mõjutada on soovimatud. See tähendab vaid, et teismelised ei vali teed, mida neile peale sunnitakse. Teismelised hindavad sõbralikku suunamist täiskasvanu poolt, kes oskab teismelisi austada, kuid poevad kas või nahast välja, näitamaks võimukale täiskasvanule, et see ei suuda nende käitumist kontrollida. "Ei"-ütlemise võim on absoluutne. Selleks, et teismeline tahaks ütelda "Jah", tuleb meil saavutada tema poolehoid. Teismeline saab meile igal juhul näidata, et ta ei lähe meie ideedega kaasa, kui otsustab seda mitte teha. Miljonid täiskasvanud ei ole seda ära õppinud. Selle tulemusena sarnanevad paljud kodud ning keskkoolid relvastatud laagritele. Õpetajad ja lapsevanemad loobuvad võimalusest noorte inimeste käitumist produktiivselt mõjutada hetkel, kui nad astuvad noortega sõjajalale.

Täiskasvanud peavad ise loobuma võimuvõitlusest, olema piisavalt vaprad, et loobuda oma staatuse kaitsmisest ning teismelisele mõista andma: "Sul on õigus, Jerry; ma ei saa Sind sundida midagi tegema. Kas me saaksime midagi koos ette võtta, et olukorda parandada?"

Nii klassis kui ka kodus on abi vaid sellest, kui võtame hetkeks aja maha, arutame probleemid läbi ning otsustame, mida me saaksime koos ette võtta. Mõnikord ei saa väike grupp teatud asjade muutmiseks midagi ette võtta (nt koolisüsteemi poliitika muutmiseks). Kuid **midagi** selliste arutluste abil siiski muutub ning see midagi on atmosfäär. Teismelised tunnetavad, et neisse suhtutakse austusega, et nende arvamusi väärtustatakse ning et neid ei määrata meelevaldselt madalamale kohale, kui nad väärivad. Niisugustes tingimustes on noored palju koostööaltimad. Edu saladus selliste tehingute puhul on järgmine: **Ärge võideldge, aga ärge andke ka alla.** Vahetevahel võivad jutuajamised lõppeda nii, et osapooled ei suudagi kokkuleppele jõuda. Sel juhul võib teema teisel korral üles võtta, kui ühel või teisel osapoolel on kas lisainformatsiooni või varasemast erinev vaatepunkt. Niisugustel puhkudel võib ütelda:

"Tundub, et me ei jõua täna kokkuleppele. Kuidas oleks, kui me homme jälle kohtume ja vaatame, kas suudame siis midagi välja mõelda?"

Väikesed nõustamisgrupid on sageli efektiivsemad kui teismeliste individuaalne nõustamine, sest teismelised on rohkem huvitatud eakaaslaste kui täiskasvanute väärtushinnangutest. Väike grupp suudab väga efektiivselt aidata oma liikmetel mõista nende käitumise eesmärke.

Nii koolijuht kui ka õpetajad võivad avastada, et kooli õhkkonna muutmine on täiesti võimalik, kui korraldada õpilastega regulaarselt grupidiskussioone.

Üldkasutatava ruumi loomine keskkoolides võib osutuda väga heaks mooduseks ülemuse-alamuse suhete vähendamisel. Üldkasutatav ruum on niisugune, kus õpetajaskond ja õpilased võivad kohtuda kui tavalised

inimesed. See on ruum, kus õpetajad ja õpilased võivad koos kohvi ja Coca-Colat juua või niisama juttu puhuda.

Õpilasnõukogu saab oma staatust ja produktiivsust tugevasti parandada, kui kehtestab oma liikmetele kindlad juhtnõõrid, mis muudavad nõukogu tõeliselt esinduslikuks kogu õpilaskonnale. Praegusel hetkel peab enamus õpilasi Õpilasnõukogu liikmeid reeturiteks, kes on vaenlasega ühte heitnud. Autorid ei tee nalja, kui hindavad poliitikat, mille järgi kindel arv nõukogu liikmeid oleks valitud õpilaste seast, kes on mõnedes ainetes läbi kukkunud, ning õpilaste seast, kes on olnud koolitööst mõneks ajaks kõrvaldatud. Veelgi parem oleks, kui koolinõukogu Õpilasnõukogu kõrvale tõrjuks. Koolinõukogu koosneks nii juhtkonna, õpetajaskonna, õpilaskonna, hooldusmeeskonna kui ka kohvikutöötajate esindajatest.

KOKKUVÕTE

Ärimaailmas vallandatakse müügimees, kes ei suuda järjekindlalt klientide vastuhakku leevendada. Haridussfääris on pahatihti laps see, kes vallandatakse, kui õpetaja tema vastuseisust jagu ei saa. Kõik on nõus, et see ei ole õiglane. Siiski aidatakse vaid vähestel õpetajatel õppida efektiivsemaid mooduseid lastele hariduse "müümiseks", lapsi õppima meelitamiseks.

Võtted, mida siin raamatukeses soovitame, on osutunud kasulikeks noorte inimestega koostöö saavutamisel. Täiskasvanud, kes püüavad noorsugu positiivses suunas mõjutada, peavad kasutama oma leidlikkust, et välja töötada lisameetodeid, mis suurendaksid noortes kuhugi kuulumise tunnet. Niisuguseid tehnikaid tuleb jagada väikestel õpetajate ning lapsevanemate gruppide kohtumistel. Sellistel eesmärkidel korraldatud regulaarsed kohtumised võivad olla suurepäraseid informatsiooni ja julgustuse allikad.

Autorid ei õhuta Teid loobuma siin kirjeldatud negatiivsetest põhimõtetest üksnes seetõttu, et teatud meetodiga ei saavuta Te loodetud tagajärgi. Selle asemel soovitame anda hinnang oma suhetele noorte inimestega, et kindlaks teha, kas Te ei muuda nende halba käitumist äratasuvaks, ning mõelda, kas Te ikkagi ei ürita noorte üle liialt võimutseda.

Isandate — sealhulgas kooliisandate — aeg on lõplikult möödunud. Et olla efektiivne juht, tuleb võita noorte poolehoid. Koostööd ei ole võimalik kellelegi peale sundida. Noorte poolehoiu võitmine ei ole kerge ülesanne, aga see on täiskasvanute ülesanne hariduseandjate ning lapsevanematena.